BIBLICAL TOPONYMS IN THE CEREMONIAL TEXTS FROM THE RITUAL OF *COLINDAT* IN THE VALLEY OF ALMĂJ, THE CARAŞ-SEVERIN COUNTY

Maria VÂTCA
West University of Timişoara

Abstract: The purpose of this paper is to discuss several biblical toponyms that are present in the ceremonial texts (carols, Star songs, religious songs) specific to the winter holidays from Valea Almăjului, Caraş-Severin county. We will focus, of all these, on the following place names: Bethleem (with the formal variants Vitleem, Vifleem, Vicleem), Eden, Jerusalem (with the variant Rusalim), as well as the river Jordan, as the place for the baptism of Jesus Christ – the main character of Christmas.
Besides the occurences of the names mentioned according to biblical writings, the attribution of some symbols (as constitutive elements of the concrete represented notions) is sometimes to be noted; also, the transpositions in contexts with personifications or adaptations to the traditional Romanian reality for these toponyms.
As characteristic forms of the oral creation – due to their transmission through speaking –, in the traditional village community, carols or Star songs present a large variety which has been noted in the texts collected from the studied area.

Keywords: caroling, traditional culture, symbol, toponym, Valea Almăjului.

De-a lungul timpului, odată cu dezvoltarea societăţii, obiceiurile, ceremoniile sau riturile au fost supuse unor transformări, cu repercusiuni evidente în structura actelor, ceea ce obligă, prin dinamica internă a fenomenului cultural, la tratarea acestora ca proces, printr-o viziune diacronică[1]. Uneori, ele îşi pierd, în bună măsură, sensul iniţial, devenind o simplă marcă a festivităţii, cu caracter înveselitor, fiind golite de sensurile primare[2].

După cum se ştie, creativitatea în sfera culturii tradiţionale orale nu are ca scop modernizarea, deşi acest aspect atinge fragmentar spaţiul amintit[3]. Astfel, atât creaţiile de tip folcloric (cu variantele lor), cât şi celelalte părţi constitutive (îmbrăcăminte, recuzită) păstrează structura şi semnificaţiile existente, fapt remarcat şi în textele ceremoniale din Valea Almăjului, în care se disting o multitudine de simboluri ce-şi păstrează valorile iniţiale, chiar dacă, la ora actuală, obiceiurile în cadrul căruia se regăsesc sunt mai mult la nivel spectacular.

Cultura orală, cu precădere în manifestările ei rituale, abundă în simboluri – elemente substitutive ale comunicării, care, la rândul ei, constituie liantul principal al oricărei grupări sociale. În acest sens, colindatul presupune o serie largă de simboluri (prezente în acţiune, texte, vestimentaţie, recuzită, darurile primite ca recompensă), acestea fiind de factură fie religioasă, fie magică, iar comunicarea lor nu încetează odată cu terminarea actului ritual, ci,

[1] Mihai Pop, *Obiceiuri tradiţionale româneşti*, Bucureşti, Editura Univers, 1999, p. 20-21.
[2] Id., *ibid*., p. 36-37.
[3] Ioan Viorel Boldureanu, *Etnologie şi folclor. Cultură tradiţională orală. Teme, concepte, categorii*, Timişoara, Editura Marineasa, 2008, p. 18.

BDD-A22119 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 11:06:40 UTC)

în timp, mesajul este contemplat „ca un ecou al actului faptic, conferind manifestării un caracter remanent”[4].

Valea Almăjului[5], regiune care constituie domeniul de interes pentru studiul de faţă, a conservat (din perspectivă etnofolclorică), până astăzi, o seamă de obiceiuri şi tradiţii. Ca atare, simbolurile întâlnite în cadrul obiceiurilor de iarnă rămân un subiect demn de studiat, ştiut fiind faptul că ele sunt cuprinse într-o perioadă importantă pentru viaţa satului tradiţional.

Ne propunem, în continuare, să luăm în discuţie câteva toponime biblice prezente în textele ceremoniale (colinde, cântece de stea, tropare) specifice sărbătorilor de iarnă din Almăj. Dintre acestea, vom avea în vedere următoarele nume de locuri: *Betleem* (cu variantele formale *Vitleem, Vifleem, Vicleem*), *Eden, Ierusalim* (cu varianta *Rusalim*), precum şi râul *Iordan,* ca loc al botezului lui Iisus Hristos – personajul central al Crăciunului.

Pe lângă ocurenţele denumirilor menţionate, în concordanţă cu scrierile biblice, sunt de remarcat, uneori, atribuirea unor simboluri noţiunilor concrete reprezentate şi adaptările în contextul tradiţional românesc a acestor toponime. Creaţii orale, transmise prin viu grai în comunitatea rurală autohtonă, colindele şi cântecele de stea au diferite variante, fapt identificat inclusiv în textele culese din arealul studiat.

În afară de corpusul deja publicat de specialişti, am întreprins câteva cercetări de teren în zonă, în urma cărora am adunat informaţii despre textele ceremoniale care formează repertoriul obiceiurilor de iarnă. Cu toate acestea, demersul de faţă nu-şi propune, nici pe departe, a fi integrator, deoarece nu am avut acces la transcrierea exactă a colindelor / cântecelor de stea, iar multe dintre ele nu au putut fi încă recuperate.

*

BETLEEM (în limba ebraică – „casa pâinii”), cunoscut în scrierile biblice şi sub numele de *Cetatea lui David* (în vechime – *Efrata*), este un oraş situat lângă Ierusalim, locul de naştere al lui Iisus Hristos[6]. E un nume frecvent amintit în colinde, cu diferite variante formale: *Viflaim, Vitleem, Vifleem* ori *Vicleem*.

Unul dintre cele mai cunoscute texte din Valea Almăjului, cântat cu precădere în bisericile de rit ortodox, dar nu numai, este, fără îndoială, *O, ce veste minunată*, cu mai multe variante, dintre care o redăm pe următoarea, cunoscută şi folosită şi odinioară în localitatea Gârbovăţ: „O, ce veste minunată / la **Vifleem** ni s-arată, / astăzi S-a născut / Cel făr’ de-nceput, / cum au spus prorocii”[7]. Prezenţa numelui localităţii indică locul în care S-a născut Iisus, punct semnificativ de unde începe răspândirea unei veşti neobişnuite.

[4] Ovidiu Papană, *Colinda în Mehala: o restituire necesară*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2004, p. 45.
[5] Acest areal mai este cunoscut sub numele de *Ţara Almăjului*, *zona Almăjului* sau *Almăjul* şi este situat în partea de sud-est a actualului judeţ Caraş-Severin, fiind străbătut de râul Nera (Nergăniul) şi cuprinzând următoarele localităţi: Bănia, Borlovenii-Noi, Borlovenii-Vechi, Bozovici, Dalboşeţ, Gârbovăţ, Lăpuşnicu-Mare, Moceriş, Pătaş, Prigor, Prilipeţ, Putna, Ravensca (sat de cehi), Rudăria (astăzi – Eftimie Murgu), Şopotu-Nou (cu satul Stancilova), Şopotu-Vechi.
[6] J. D. Douglas, *Dicţionar biblic*. Traducere de Liviu Pup şi John Tipei, Oradea, Societatea Misionară Română, Editura Cartea Creştină, 1995, p. 147.
[7] Elena Surulescu, 61 de ani, învăţătoare, Gârbovăţ.

BDD-A22119 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 11:06:40 UTC)

În mai multe localităţi din Almăj circulă colinda *Mare minune*; vom reda mai jos o variantă a acesteia, cântată la Dalboşeţ: „Mare minune s-arată / În **Vifleem** astă dată / De îngeri şi de păstori, / Păcurarii de la oi. (bis)”[8]. De altfel, multe colinde ori cântece de stea se cântă cu precădere în spaţiul bisericesc. La ora actuală există culegeri editate în diferite locuri, care prezintă particularităţile zonelor de unde au fost culese şi tipărite, ceea ce a permis preluarea a diverse texte nespecifice arealului studiat, ajungându-se, astfel, la nenumărate variante ale acestora. Dintre cele mai folosite le redăm pe următoarele: „Că El astăzi în **Vifleem** / S-a născut, S-a născut, / precum au vestit prorocii / de demult.” (*Veniţi astăzi, credincioşii*); „În **Vifleem** azi / E mare minune, / Fecioara curată (Fecioara Maria) / Fiu născu în lume.” (*Cerul şi pământul*)[9].

De asemenea, ne-au fost comunicate câteva versuri dintr-o colindă pe care o cânta, la Dalboşeţ, corul bisericesc – *În oraşul Betleem*: „În oraşul **Betleem** / Veniţi, creştini, să-L vedem, / Că S-a născut făr’ de Tată / Din cea Fecioară curată.”[10].

Din localitatea Borloveni, Nicolae Ursu a cules următoarele colinde care conţin acelaşi toponim: „Edene, Edene, / Şi tu **Vitleeme**, / Găteşte-te-acuma bine, / Că Mesia vine”[11]; „Bucuraţi-vă şi vă veseliţi toţi oamenii, toţi oamenii, / Căci pe Cristos împăratul l-au născut. (bis) / Trei crai de la răsăritul **Vicleemului** au pornit, au pornit / Şi cu daruri înainte i-au ieşit. (bis)”[12].

EDEN (în limba ebraică – „frumuseţe”) este „un ţinut din Răsărit în care a fost grădina Raiului”[13], prefigurând şi Împărăţia Cerurilor sau frumuseţea fericirii veşnice. Iniţial, a reprezentat locul în care Dumnezeu i-a aşezat pe primii oameni, Adam şi Eva, dar, după căderea lor în păcat, au fost alungaţi din Eden. Este cunoscut şi sub numele de *Rai* sau *Paradis* (ca loc de răsplătire în viaţa veşnică), fiind totuşi diferit de Cerul în care locuieşte Dumnezeu[14].

Ca simbol, Edenul apare cu preponderenţă în scrierile legate de creştinism, precum şi în textele colindelor sau în alte creaţii specifice obiceiului colindatului. De menţionat că, în fiecare cultură tradiţională, arhetipului edenic i s-au adăugat valori caracteristice, de regulă morale. În folclorul românesc şi, în special, în unele colinde, Raiul este plasat adesea în vârful muntelui, iar alteori – în cerul cel mai de sus (al nouălea). Pe lângă aceste aspecte, mai există credinţa că la sărbătorile importante – Crăciun, Bobotează sau Paşti – se deschid cerurile, iar sufletele tuturor celor ce mor în aceste zile intră direct în Cer, fără a fi oprite[15].

În următorul text cules din localitatea Borloveni se poate remarca personificarea, prin adresare directă, a acestui nume propriu, sub forma unui îndemn de a se pregăti pentru a-L

[8] Florina-Maria Băcilă, 36 de ani, profesoară, Timişoara, originară din Dalboşeţ.
[9] De regulă, aceste texte sunt cântate din anumite cărţi bisericeşti şi cunoscute pe scară largă de credincioşi.
[10] Ion Băcilă, 82 de ani, rapsod, fost dirijor al corului Bisericii Ortodoxe din Dalboşeţ.
[11] Nicolae Ursu, *Cântece şi jocuri populare româneşti din Valea Almăjului (Banat)*, Bucureşti, Editura Muzicală, 1958, p. 173. Precizăm că, în lucrarea de faţă, redarea fonetică a textelor este aproximativă, cu respectarea scrierii cu *î* a textelor culese de Nicolae Ursu.
[12] Id., *ibid.*, p. 174.
[13] Victor Aga, *Simbolica biblică şi creştină. Dicţionar enciclopedic (cu istorie, tradiţii, legende, folclor)*, ediţia a II-a, Timişoara, Editura Învierea, 2005, p. 127.
[14] Ene Braniște, Ecaterina Braniște, *Dicţionar enciclopedic de cunoştinţe religioase*, Caransebeş, Editura Diecezană, 2001, p. 148.
[15] Ivan Evseev, *Enciclopedia simbolurilor religioase şi arhetipurilor culturale*, Timişoara, Editura Învierea, 2007, p. 444.

BDD-A22119 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 11:06:40 UTC)

întâmpina pe Mesia: „**Edene**, **Edene**, / Şi tu Vitleeme, / Găteşte-te-acuma bine, / Că Mesia vine”[16].

IERUSALIM (cu varianta *Rusalim*) este un oraş (capitală) din regiunea istorică Palestina, cel mai important centru pentru creştinism, dar şi pentru religiile iudaică şi islamică. Totodată, e şi simbolul păcii (inclusiv prin structura numelui, care în ebraică înseamnă „oraşul / cetatea / lăcaşul păcii”[17]), al Bisericii creştine şi al Împărăţiei lui Iisus, deschisă tuturor popoarelor, cu trimitere la Ierusalimul Ceresc, care nu reprezintă Raiul sau Paradisul consacrat, ci absolutul, cel situat dincolo de sensul conferit lui în tradiţie[18].

Datorită faptului că unele dintre cele mai importante momente din viaţa lui Iisus Hristos s-au legat de acest oraş, menţionăm apariţia numelui într-un cântec de stea folosit şi în Valea Almăjului: „Trei crai de la Răsărit / Cu steau-au călătorit / Şi-au ajuns precum citim / Până la **Ierusalim**.”[19].

Într-o colindă din Bozovici, denumirea oraşului apare în forma sa cunoscută în zonă: „La rîu la Iordan ci-am dus*î*, (bis) / Frumos nume că ţ-am pus*î*, (bis) / (B) Ţ-am pus bunul Dumnĭedzău*î*, (bis) / Sus la **Rusalim** ci-am dus, (bis) / (B) Şi-acolo să-m stăpînĭeşcì (bis) / Ş-încă jios să potrivĭeşcì. (bis)”[20]. Remarcăm în text integrarea numelui în discuţie într-o secvenţă strâns legată de cele anterioare ei, îmbinând realitatea biblică (botezul în râul Iordan) cu perspectiva preluării stăpânirii spirituale asupra întregului univers.

IORDANUL este cel mai mare râu din Palestina, devenind renumit îndeosebi după botezarea lui Iisus de către Ioan Botezătorul.

În localitatea Bozovici – centrul zonei Almăjului –, exista din bătrâni un colind (inclus în culegerea lui Nicolae Ursu) ce înfăţişează un tablou dialogat, în care Dumnezeu şi sfinţii stau la o masă şi povestesc: „Tu, Doamnĭe, cînd ci-ai făcut (bis) / Încă io ci-am sprijonit, (bis) / Şî la **Iordan** că ci-am dus*o* (bis) / Şî numĭe frumos ţ-am pus. (bis) / Ţ-am pus bunul Dumnĭedzău, (bis) / Ca să nĭe fĭerĭeşci de rău. (bis)”[21]. Din text rezultă că râul unde a fost botezat Iisus ar constitui locul unde I s-a dat numele Pruncului, deşi, aşa cum se ştie, episodul botezului se petrece, conform scrierilor biblice, abia la vârsta de 30 de ani. În felul acesta, textul biblic este adaptat la realitatea tradiţională românească, în care există obiceiul generalizat ca, la botez, copiii să primească şi numele.

O altă variantă a aceluiaşi colind a fost culeasă tot din Bozovici: „Grăi bătrînu Crăşiun*î*: (bis) / (B) Io-s bătrîn şî dă dămult*î* (bis) / Cîn'Tu, Doamnĭe, ci-ai născut*î*, (bis) / (B) Ş-încă io ci-am sprijonit*î* (bis) / 'N ciasta poală dă văşmînt. (bis) / (A) La rîu la **Iordan** ci-am dus*î*, (bis) / Frumos nume că ţ-am pus*î*, (bis) / (B) Ţ-am pus bunul Dumnĭedzău*î* (bis)”[22]. Dincolo de indicarea numelui râului unde Iisus primeşte botezul, textul relevă şi faptul că bătrânul Crăciun (preluând atribuţia naşului din mentalul tradiţional românesc) Îi atribuie lui Iisus numele *Dumnezeu* în sens larg – moment relatat, în contextul unei întruniri specifice, tot

[16] Nicolae Ursu, *op. cit.*, p. 173.
[17] Victor Aga, *op. cit.*, p. 170.
[18] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri*, volumul 2, *E-O*, Bucureşti, Editura Artemis, 1995, p. 143.
[19] Este singura strofă din această colindă comunicată de Nicolae Andrei, 63 de ani, profesor de istorie-geografie, Bănia, născut la Prilipeţ.
[20] Nicolae Ursu, *op. cit.*, p. 170.
[21] Id., *ibid.*, p. 169.
[22] Id., *ibid.*, p. 170.

BDD-A22119 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 11:06:40 UTC)

de tip tradiţional, în jurul unei mese, la care se reunesc atât personaje biblice (Dumnezeu, Maica Domnului, sfinţii), cât şi „boierii” (prefigurare a gazdei, în general).

Acest colind este întâlnit şi la Prilipeţ, sub o altă variantă: „Grăia bătrînul Crăşiun*u*: (bis) / Ieu-s bătrîn şî dă dămult. / Cîn'Tu, Doamnîe, ci-ai născut*o*, / Io-m braţă ci-am sprijînit. / (B) La rîu la **Iordan** ci-am dus*î*, (bis) / Frumos numîe şîe ţ-am pus? / Ţ-am pus numîe Isus Cristos*u* (bis)”[23]. În această variantă, numele primit la botezul în râul Iordan este cel consacrat – *Iisus Hristos*.

Amintim aici şi un text bisericesc, folosit tot în perioada sărbătorilor de iarnă, de praznicul Bobotezei, când preotul sfinţeşte casele, prilej cu care se cântă *Troparul Botezului Domnului*: „În **Iordan** botezându-Te Tu, Doamne, închinarea Treimii s-a arătat; că glasul Părintelui a mărturisit Ţie, Fiu iubit pe Tine numindu-Te; şi Duhul în chip de porumb a adeverit întărirea cuvântului. Cel ce Te-ai arătat, Hristoase Dumnezeule, şi lumea ai luminat, mărire Ţie!”.

Într-o localitate situată la porţile Almăjului – Petnic (zona Craina), aşezare din care mulţi locuitori s-au mutat în satele almăjene, îndeosebi prin căsătorie –, se obişnuia ca, la praznicul Bobotezei (6 ianuarie), preotul şi credincioşii să meargă la râul apropiat pentru a sfinţi apele (moment când „se botează vânturile”). Atunci se cântă un text special, *La marginea râului*, specific acestei sărbători creştine; cunoscut ca fiind un „cântec din părinţi”, el s-a transmis oral, din generaţie în generaţie, suferind modificări, şi redă în versuri scena biblică a botezării Fiului lui Dumnezeu în râul Iordan de către Ioan Botezătorul[24]: „La marginea râului, / în apa **Iordanului**, / vedem lucruri minunate, / de toţi sfinţii lăudate. // Astăzi Hristos în **Iordan** / Se botează de la Ioan, / astăzi şi Sfântu’ Ioan / vine către **Iordan**. [...] // Atunci Ioan a cutezat / şi mâna şi-a ridicat, / în **Iordanul** cel curat / pe Hristos L-a botezat. // În ceas ce S-a botezat, / **Iordanul** i-a înturnat, / iară cerul s-a deschis, / pe Hristos rază-a cuprins.”[25]. Utilizarea adjectivului *curat* în vecinătatea numelui propriu discutat trimite la ideea de sfinţire / purificare a apelor la praznicul Bobotezei, în strânsă legătură cu una dintre arătările Sfintei Treimi.

*

După cum se poate constata din cele de mai sus, în cadrul textelor ceremoniale (colinde, cântece de stea, tropare) din Almăj pot fi reperate unele toponime biblice, ale căror ocurenţe sunt menţionate atât în concordanţă cu scrierile biblice, cât şi prin transpuneri în contexte cu personificări sau analogii cu comunitatea tradiţională românească, aspecte specifice, de altfel, acestor tipuri de creaţii.

Numele proprii analizate în studiul de faţă vin să ilustreze faptul că, în mentalul autohton, textele integrate în sărbătorile din această perioadă sunt strâns legate de evenimentul biblic al naşterii lui Iisus Hristos, chiar şi atunci când ele nu sunt fidele relatărilor scripturistice, iar acţiunile rămân preponderent legat de creştinism, de caracterul general al sărbătorilor de iarnă – cu funcţie augurală, purtător de lumină şi bucurie.

[23] Id., *ibid.*, p. 171.
[24] Cf. *Evanghelia după Matei*, cap. 3; *Evanghelia după Marcu*, cap. 1; *Evanghelia după Ioan*, cap. 1.
[25] Iosif Puşchiţă, 75 de ani, cantor, Petnic.

BDD-A22119 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 11:06:40 UTC)

BIBLIOGRAFIE:

Aga, Victor, *Simbolica biblică şi creştină. Dicţionar enciclopedic (cu istorie, tradiţii, legende, folclor)*, ediţia a II-a, Timişoara, Editura Învierea, 2005.

Boldureanu, Ioan Viorel, *Etnologie şi folclor. Cultură tradiţională orală. Teme, concepte, categorii*, Timişoara, Editura Marineasa, 2008.

Branişte, Ene, Branişte, Ecaterina, *Dicţionar enciclopedic de cunoştinţe religioase*, Caransebeş, Editura Diecezană, 2001.

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicţionar de simboluri*, volumul 2, *E-O*, Bucureşti, Editura Artemis, 1995.

Douglas, J. D., *Dicţionar biblic*. Traducere de Liviu Pup şi John Tipei, Oradea, Societatea Misionară Română, Editura Cartea Creştină, 1995.

Evseev, Ivan, *Enciclopedia simbolurilor religioase şi arhetipurilor culturale*, Timişoara, Editura Învierea, 2007.

Papană, Ovidiu, *Colinda în Mehala: o restituire necesară*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2004.

Pop, Mihai, *Obiceiuri tradiţionale româneşti*, Bucureşti, Editura Univers, 1999.

Ursu, Nicolae, *Cântece şi jocuri populare româneşti din Valea Almăjului (Banat)*, Bucureşti, Editura Muzicală, 1958.

Informatori:

Nicolae Andrei, 63 de ani, profesor de istorie-geografie, Bănia, născut la Prilipeţ.
Florina-Maria Băcilă, 36 de ani, profesoară, Timişoara, originară din Dalboşeţ.
Ion Băcilă, 82 de ani, rapsod, fost dirijor al corului Bisericii Ortodoxe din Dalboşeţ.
Iosif Puşchiţă, 75 de ani, cantor, Petnic.
Elena Surulescu, 61 de ani, învăţătoare, Gârbovăţ.

Perioada în care au fost făcute anchetele: 2012-2014.

Această lucrare a fost cofinanţată din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, Cod Contract: POSDRU/159/1.5/S/140863, Cercetători competitivi pe plan european în domeniul ştiinţelor umaniste şi socio-economice. Reţea de cercetare multiregională (CCPE).

BDD-A22119 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 11:06:40 UTC)